

valóságnak tetszett, abban a történelmi szituációban az „árulás” filozófiailag is indokoltnak fogható fel, hiszen:

*Mit ér az igazság, ha füst fojtogat, gyűlölet lobog,
ha az erős lábához hódolni szállnak a csillagok.*

Péter a megoldhatatlan emberi dilemmák hőse. Az adott helyzetben az egyetlen célravezető megoldást választotta, ha tetszik: volt bátorsága megtagadni mesterét. Miért hallja hát örökké az emlékeztető, örületbe kergető kakasszót? Mert nemcsak a ráció, hanem az etikai érzékenység hőse is. Így tökéletes a feloldhatatlan emberi dráma.

Két első kötetről szoltam. Mindkettő Debrecen tájékán született, mégis úgy látszik — legalábbis részben —, mások voltak a szempontjaim. Erről nem én tehetek. Mindkét esetben a leginkább szembeütő jegyeket akartam felmutatni. (*Magvető Könyvkiadó 1970.*)

GÖRÖMBEI ANDRÁS

KURUCZ GYULA: NOHÁT MESÉLJÜNK...

A fiatal író művének három főhőse egy földi hatalom megbízásából felderítést végez a Mesevilágban. Tehát két egymással ellentétes világ szembesül itt: egy a főhősök jellemében, cselekedeteik logikájában stb. megnyilvánuló civilizált és egy különös atmoszférájú mesevilág. A meseregényben sokkal nagyobb tér nyílik a fantázia számára, mint a regényben, a művész képzelete szabadabban csaponghat, könnyebben választhatja ki és alakíthatja tárgyait.

Kurucz felismerte a művészi képzelet számára itt nyíló szabadságot, de ezt egyoldalúan könnyebbségként értelmezte. Pedig a fiatal író számára nincs nagyobb veszély, mint a túl nagy szabadság. A súlyos gondolatokkal még nem terhelt fantázia nehezen képes az elmélyedésre. A meseregény épp a legkevésbé alkalmas műfaj arra, hogy az olyan mozgékony képzeletet, mint amilyen a Kuruczé is, megkösse. A fantázia szabadon létrehozott alakulatait szilárd mértékhez vezetni, az esetlegesség szintjéről fölemelni csak konkrét, gazdag gondolatisággal, fokozottan céltudatos alakítással lehet. Az itt fellépő formai problémákkal ezért sikeresen csak határozott világnézetű, kimunkált kritikai érzékű és finom morális érzékenyséű író mérkőzhet meg.

A meseregény formai problémái a műfaj átmenetiségében gyökereznek. A regény és a mese egymástól jelentősen eltérő komponáló tevékenységet kíván. Hogy a meseregény egynemű világát biztosíthassa, az írónak meg kellett volna találnia azt a közös nevezőt, ahol a sémászerű mesealakok még nem veszítik el eredeti, a népmesékből ismert arcukat és funkciójukat, s nem oldódnak evilági, partikuláris individuummokká, ugyanakkor a pasztikusán, differenciáltan formálандó hús-vér emberek még nem laposodnak sémákká a mesealakokkal való kapcsolataik révén. Mivel az író ezt nem találja meg, a két világ idegen marad egymással szemben. A mesealakok gyakran torzulnak el a felismerhetetlenségig, mesebeli funkciójuk feleslegessé válik. A különböző mesékből származó, egységes mesevilágba kényszerített, egymással eredeti szerepüktől független kapcsolatba kerülő mesehősök egyéniségét ez az anakronisztikus kapcsolat beárnyékolja. A főhősök egyénisége pedig csak igen szégyényesen nyilatkozik meg: maguk is árnyékokká lapulnak az árnyékvilágban. Ezért a főhősök kapcsolatai a mesehősökkel külsőlegeseek, bonyodalmaik nagyrészt esetlegesek.

A mű legalapvetőbb formai problémájának fogyatékos megoldása a forma további hibáinak forrása. A cselekmény vezetése — illet sem a regényben, sem a művészen nem tapasztalunk — önkényes. Az egyes részeknek nincs meg a művészi szükségyszerűségük. Mindez az írói alkotómódszer ötletszerűségére, a szerkesztés át nem gondoltságára mutat. A mű formája mögül hiányzik, illetve bénán lapul meg mögötte a rendező, szervező gondolat. Ez lehetetlenné teszi a differenciált írói ítélezést.

Ehelyett, hogy a mű szemléleti egységét mégis biztosíthassa, Kurucz az iróniát teszi meg a könyv központi szervező elvévé, az alakokat és helyzeteket minősítő mérőeszközzé. Az ironikus látásmódot mind a műfaj, mind a tárgy lehetővé teszi. Különbséget kell azonban tenni azon alkotó között, aki ironikus látását az élet fonákosságainak megismeréséből nyerte, és azon alkotó között, aki azért ironikus, mert még nem látja a különbséget értékes és értéktelen, méltóságteljes és pöffeszkedő stb. között. A felelőtlen és felesleges ironizálás megfosztja komolyságuktól az eseményeket, értékes jellemeket értéktelenekként állíthat elének és egyáltalán: kedvét leli a hitvány ábrázolásában. A műben sűrűn bukkan fel az irónia üresjárata. Ha kell, ha nem, az író csúfolódik alakjain. Ezt a pózzá merevedett csúfondáros mosolyt ritkán alapozza meg felismerés.

Az eddig leírtakból két tanulságot szűrhetünk le: egyrészt, ha a könyvben nem tapintható ki világkép, ezt — Kurucz példája mutatja — a forma bánja: az író nem hallgathatja el büntetlenül nézeteit a világról. Másrészt, ha nem is követelhetjük meg az írótól, hogy moralizáljon, mégsem lehet meg mű erkölcsi ítékezés nélkül. Kurucz e feladat elől az irónia mögé menekült. (*Magvető Könyvkiadó 1970.*)

TVERDOTA GYÖRGY

HELYTÖRTÉNET

A CSONGRÁD MEGYEI MUNKÁSMOZGALOM 1917—1919. AUGUSZTUS 1.

SZERKESZTETTE, A BEVEZETŐ TANULMÁNYT
ÉS A DOKUMENTUMOK JEGYZETEIT ÍRTA: GAÁL ENDRE

Az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága és a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága határozata alapján, vidéken egyedülálló vállalkozás megvalósulása indult el. *Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből* címen, öt, testes kötetben kerül sor Szeged és a megye mozgalmi múltja alapvető forrásainak a korszerű marxista tudományosság minden követelményét kielégítő közreadására. Ebben az évben, szinte egyidőben, Gaál Endrének az 1918—1919-es forradalmakat bemutató munkája és Rácz Jánosnak a felszabadulás időszakát felölelő dokumentumköteete hagyja el a sajtót. (A sorozat a mozgalom kezdetétől 1917-ig tartó részzel, valamint az ellenforradalom korszakát tükröző, később megjelenő kötettel válik majd teljessé.) Ez a nagyszabású munkálat teremti meg az alapot ahhoz, hogy az eddigi, zömülkben igen értékes előmunkálatok, részfeldolgozások után megszülethessen Szeged és Csongrád megye munkásmozgalmi múltjának teljességre törekvő, Szeged és a megye tudományos lehetőségeihez méltó szintézise. Az országos tapasztalat, a történetírói gyakorlat egyaránt arra mutat, hogy a fennmaradt források áttekinthetetlennek látszó tömegéből egyenkénti, fáradságos mérlegeléssel, ellenőrzéssel kiválasztott értékes dokumentumok közkinccsé tétele, szélesebb hozzáférhetőségének biztosítása előkészíti, megalapozza az összefoglaló igénnyel születő munká-